

ORTOGRAAFIA

Jaapani päritoluga sõnade kasutamisest eesti tekstis

Emakeele Seltsi keeleteimkonna soovitus (30.06.2008)

Peeter Päll

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas oma koosolekul 23. mail ja 20. juunil 2007 jaapani päritoluga sõnade vormistust eesti tekstis ja tõdes vajadust kindlamate reeglite järele. Aruteludes osalesid peale keeleteimkonna liikmete Maret Nukke ja Enn Veldi. Soovituse teksti täpsustati hilisemas kirjavahetuses ja kinnitati 30. juuni 2008. a koosolekul.

Võõrkeelse päritoluga sõnu saab eesti keeles kasutada põhiliselt kahel kujul: võõrsõnaks **mugandatuna** (eesti kirjaviisis, säilida võivad võõraks peetavad struktuurijooned) või **originaalkujul**, **tsitaatsõnana** (võõrkeele kirjaviisis, hääldus on võõrkeelelähedane). Tsitaatsõnade kirjutamisel tuleb neid muust tekstist eristada, kasutades näiteks kursiivkirja.

Kui lähtekeeleks on keel, mis ei kasuta ladina kirja, siis vastab tsitaatsõnana kirjutamisele see, kui me kirjutame vastava sõna ümber ladina tähestikku samade reeglite järgi, mida kasutatakse selle keele nimede kirjutamisel.

Jaapani sõnad tsitaatsõnana

Jaapani nimede kirjutamiseks kasutatakse Eestis nn Hepburni parandatud transkriptsiooni, mis on maailmas kõige levinum latinisatsioon. Sellele vastavalt tuleb ka võõrsõnaks mugandamata jaapani sõnu tsitaatsõnadena kirjutada **Hepburni transkriptsioonis**, mis põhijoontes on inglispärane ja milles pikki vokaale märgitakse pikkuskriipsuga vokaalitähe peal¹. Jaapani nimede ja tsitaatsõnade hääldamise juhiseid pakuvad „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006” ning käsiraamat „Maailma kohanimed” (Tallinn, 1999).

Näiteid tsitaatsõnana kasutatavatest jaapani sõnadest: *amiuchi*, *izori*, *kimedashi*, *tsukidashi* (sumoterminid), *sukiyaki*, *yakitori*, *sashimi*, *sōmen*, *wasabi* (Jaapani kööki puudutavad terminid)².

Jaapani sõnad võõrsõnana

Võõrsõnaks mugandamisel asendatakse Hepburni transkriptsiooni tähevested järgmiselt:

- 1) *ch* > *tš*, *j* > *dž*, *sh* > *š*, *y* > *j* (näiteks *geiša*, *suši*);
- 2) esimese silbi pikka vokaali võib märkida eesti pika vokaaliga (*nō*-teater > nooteater, *sūdoku* > suudoku);
- 3) järgsilbi dünaamilist rõhku ei märgita (sõnaraamatus aga lisatakse vastavale silbile rõhumärk): *tsunami* (hääldus: *tsuna´mi*), *mikado* (hääldus: *mika´do*).

Võõrsõnaks on otstarbekas mugandada vaid väike hulk sõnu, mis meil on muutunud üldtuntuks või mis on varasemast

¹ Pikkuskriipsu asemel võib vahel ka näha tsirkumfleksi (*ô*, *û*).

² Kui jaapani sõna mugandamata kujul ei sisalda teisiti häälduvaid tähti (*ch*, *j*, *ō*, *sh*, *z*, *ū*, *w*, *y*), siis ei ole tsitaatsõna kirjaviisi kasutamine vajalik.

ajast traditsiooniliselt kirjakeelde jäänud. Mõned sõnad on üleminekujärgus, kus neid võib kasutada nii tsitaatsõnana kui ka võõrsõnana. Tähele tuleb panna nende erinevat vormistust (võõrsõna on tavakirjas, tsitaatsõna kursiivis vm esiletõstus): vrd suši ja *sushi*, nooteater ja *nō*-teater, šogun ja *shōgun*. Erandjuhtudel on varasema mugandi kõrvale kujunenud Hepburni transkriptsiooni kirjapildi põhjal lihtsustatud hääldusega mugand, vrd džuuudo ja judo (täpne transkribeerimise oleks *jūdō*).³

³ „Eesti õigekeelsussõnaraamatus ÕS 2006” on praegu märksõnadena antud ilma kursiivita *no*-teater, *sushi*, *samuti juudo*; keeleteoimkonna soovitus täpsustab siinkohal nende sõnade kirjapilti. Võõrsõna „šogun” on erandlikult lühikese vokaaliga, kuigi reeglipärane mugandus oleks „šoogun”.